

Stručné dějiny kázání

Zpracoval
ThDr Jan Urban

kazatel Církve bratrské v Brně

Pro vnitřní potřebu církve
vydala Církev bratrská

Brno 1970

Obsah

<i>I. Stará církev</i>	2
1. Kázání v apoštolské době	3
2. Východní kazatelská škola	3
3. Kazatelé západní církve	4
<i>II. Středověk</i>	4
1. Za Karla Velikého	4
2. Mnišské kazatelské řády	5
3. Kázání mystiků	5
4. Různé typy kázání	6
a) Homilie	6
b) Kázání tematická	6
c) Lidová kázání	6
d) Souhrnem	6
<i>III. Reformace a další vývoj</i>	6
1. Přehodnocení významu kázání	6
2. Kázání reformátorů	7
a) Mistr Jan Hus	7
b) Martin Luther	7
c) Jan Kalvín	8
3. Jednota bratrská a kazatelské umění	9
4. Ortodoxie a pietističtí kazatelé	10
5. Od osvícenství do současné doby	10
<i>IV. Závěr</i>	11
<i>V. Literatura</i>	12

I. Stará církev

1. Kázání v apoštolské době

Kázání apoštolské doby, jak je známe z NZa, byla kázání misijní. Příkladem takového *misijního kázání* je například oddíl ze Sk 2,14nn nebo Sk 3,12nn. Jiná byla kázání proslovená v prostředí židovském ve srovnání s těmi, jimiž apoštolé oslovovali pohany. Příklad prvního kázání je Sk 13,6nn, příkladem druhého Sk 17,22nn. Misijní kázání mezi Židy navazovala na synagogální výklady Starého zákona, zatímco misijní kázání mezi pohany přejímala spíše formu cestujících řeckých filosofů (kyniků, stoiků a novopythagorejců). Na některých místech měla zřejmě *entusiastický charakter*, jako například v Korintě, jak o tom svědčí 1. Kor 14. Jinak byla tato kázání spíše jednoduchou řečí některého proroka nebo prostého bratra, která bez umělé řečnické formy vycházela ze starozákonních citátů, rozváděla základní křesťanské myšlenky a aplikovala je formou různých napomenutí na praktický život křesťanů.

Koncem 2. století nastoupila na místo misijního kázání tzv. katechese, to jest vyučující řeč, přednášená katechumenům, kteří byli připravováni ke křtu. Misijní kázání se však i nadále udržela vzhledem k novým pohanům, kteří přicházeli do křesťanských shromáždění.

2. Východní kazatelská škola

Prvním velikým kazatelem staré církve křesťanské byl jeden z jejích velikých učitelů i kacířů - Origenes, který zemřel 254 po Kristu. Origenes rozlišoval trojí smysl Písma: 1. historický, 2. mravní a 3. duchovní. Pro duchovní výklad používal ponejvíce alegorické metody, která mu napomáhala homileticky zužitkovat i nejobyčejnější texty. Origenes byl velikým mistrem alegorie. Jeho kázání byla po stránce formální velmi spontánní. Měla spíše charakter *inspirace okamžiku* a byla přednášena ex tempore, tj. bez písemné přípravy. V Origenově době bývalo běžným zvykem, že biskup dal presbyterovi text, na který měl při pobožnosti kázat teprve na počátku pobožnosti. Nebylo tedy času na přípravu.

Veliká doba rozkvětu kázání nastala ve východní církvi ve 4. a 5. století, kdy se vynikající kazatelé chodili učit řečnickému umění k řeckým rétorům. Mistry kazatelského umění v této době se stali hlavně Basilius z Cesareje (+379), Řehoř z Nazianzu (+390), Řehoř z Nyssy (+394) a zvláště Jan Chrysostomus ("Zlatoústý", +407).

V této době se zdůrazňovala, ba přeceňovala vybraná řečnická forma kázání, a to často na úkor obsahu. Vnější efekt byl hodnocen více, než vnitřní účinek na život posluchačů.

Basilius z Cesareje přes svoji živou fantazii a řečnické umění kladl ještě důraz na biblické pravdy v kázání. Podobně i *Jan Chrysostomus*, největší kazatel staré církve, přednášející vzletná kázání (odtud jméno "Zlatoústý") s hlubokou vroucností a svatou vážností. Basilius i Chrysostomus kázali hlavně o otázkách mravního života a vykládali celé biblické knihy formou homilií, používajících alegorické metody. První stopy úpadku, co do obsahu kázání, byly zřejmé už u *Řehoře z Nazianzu* a *Řehoře z Nyssy*, kteří oslňovali posluchače všemi možnými réterskými efekty, byli vynikajícími řečníky a podle zvyku řečníků antických neodmítali, když nadšení posluchači přerušovali jejich kázání potleskem, hlasitými výkřiky souhlasu a máváním šátky. Jejich kázání chudla vnitřně. Nejzákladnější prvky křesťanského poselství, tj. Ježíš Kristus a jeho oběť na kříži, ustupovaly čím dál tím více do pozadí. Do popředí se dostávala spíše dogmatika a zdůrazňování askeze.

Důsledkem toho byla v následující generaci všeobecně nízká schopnost tvořit kázání samostatně a přednášet je. Trulanská synoda z roku 692 musela výslovně uložit biskupům povinnost kázání, protože mnozí z nich už kázat úplně přestali. Ale tatáž synoda doporučovala držet se raději při kázání vzorů starých velikých kazatelů než tvořit kázání vlastní. Zvyk kázat při bohoslužbách mizel už v době Chrysostomově. Jestliže přesto stále ještě aspoň nepravidelně kázávali biskupové a presbyteri ve městech, pak na venkově už tehdy kázání téměř úplně umlkala.

3. Kazatelé západní církve

Prvními velikými kazateli západní církve byli muži jako Ambrosius (340-397), který byl biskupem milánským a pak Augustinus (354-430). Oba dva ovšem pouze kopírovali veliké kazatelské vzory východní církve, i když jejich řečnické úrovně sami nedosáhli.

Ambrosius byl výraznou kazatelskou postavou a hlubokou duchovní osobností. Augustinus vynikal svou hloubkou nade všechny představitele církve své doby. Byl jedním z kazatelů majících prorocký charakter, a z jeho kázání vynikalo to, že je i prožíval. Nekázal tématicky, používal formy homilií, a probíral soustavně celé biblické knihy. Mnozí jej pak napodobovali. Jeho vliv byl patrný i na velikém pozdějším kazateli, jímž byl první skutečný papež *Lev I.* (440-461). Úrovně Augustinových kázání dosáhl později i jiný známý papež *Řehoř I. Veliký* (590-604). Jeho napsaná kázání byla podobně jako kdysi kázání Augustinova a kázání Lva I. velmi často i v pozdějších dobách v kostelech opakována.

Ve východní i v západní části církve se postupem času stávalo kázání čím dál více jenom přívěskem bohoslužeb. Na východě, jak jsme se už zmínili, se dokonce na některých místech vůbec přestalo kázat. To platí až dodnes o některých východních pravoslavných církvích. A protože kněží v těchto církvích mají jenom nízké vzdělání, je úroveň kázání, pokud se aspoň někdy káže, velice nízká.

II. Středověk

1. Za Karla Velikého

V prvních staletích středověku probíhala misie germánských a východoevropských národů, jejichž nosným pilířem byla misijní kázání. Jejich úroveň postupem času klesala. Často byla zkracována jenom na několik napomenutí, jimiž bylo rozváděno přečtené evangelium. Pokud se skutečně kázalo, užívalo se kázání starých církevních otců, která se opisovala a předčítala.

Karel Veliký se pokusil obživit kázání v církvi tím, že uložil biskupům i jiným kněžím kázání jako povinnost. Za tím účelem nechal zřídit tzv. "homiliarum", tj. sbírku kázání v latinském jazyce. Tato kázání se měla překládat do jazyka národního a v tomto jazyce kázat. Zmíněný homiliář sestavil *Pavel Diakonus*. Kázání v něm sebraná vykládají předepsané biblické texty a mají povětšinou charakter povrchního moralizování. Kromě toho se též v kázáních vykládalo Apoštolské vyznání víry a Otčenáš. Začaly se v kázáních též poprvé objevovat i legendy ze života svatých a zmínky o zázracích, které konali.

2. Mnišské kazatelské řády

Nové obživení kázání přinesla sebou reforma klášterů a na ni časově navazující křížácké výpravy vedené od konce 11. století. V té době se objevil ještě i jiný impuls podporující kázání. Byl to boj proti různým "sektářům", kteří velmi čile kázávali. Objevovала se poprvé též i kázání laiků, tj. mnichů. A tak období od 12. do 14. století je vlastně dobou velkého rozkvětu kázání.

Jedním z největších kazatelů této doby byl mnich burcující ke křížáckým válkám - *Bernard z Clairvaux* (*1153). Jeho kázání tryskala z mystického ponoření v Krista a z vroucí lásky k němu. Na rozdíl od něho tvořili učení teologové, tzv. scholastikové, kázání s přesnou logickou dispozicí, zaměřující se spíše směrem dogmatickým.

Scholastikové se věnovali i teorii kázání a sestavovali různé postily. jejich kázání však byla dogmaticky strnulá a neživotná. Scholastickými metodami kázání byli poznamenáni ještě i Hus a Luther. reakcí proti tomuto ztuhlému formalismu byla lidová kázání františkánů a dominikánů, v nichž vyvstávala normálnímu farnímu kléru silná kazatelská konkurence. Tito žebraví mniši obdrželi od papeže právo kázat bez dalšího biskupského svolení. Nejvýznamnějším z nich byl cestující františkán, známý *Berthold z Řezna*, (*1272), lidový

kazatel silného a svěžího slova. Kázal jako misijní kazatel v Rakousku, ale i na Moravě, v Čechách, ve Slezsku a v Uhrách, a to všude před ohromnými davy posluchačů. Užíval hodně ilustrací, dramatizujících prvků a jiných rétorických prostředků. Jiní mniši zůstávali na nižší kazatelské úrovni, ba často klesali až do ploché triviálnosti. V jejich kázáních se rozrostly historiky a legendy ze života Panny Marie a jiných svatých. Líčily se krásy nebe a hrůzy pekla a očistce.

3. Kázání mystiků

Zvláštním druhem kázání byla kázání německých mystiků 13. a 14. století, z nichž vynikli hlavně *Eckehart a Tauler*. Oba byli výraznými individualisty a mistry kazatelského umění. Dovedli líčit nejniternější a nejjemnější stavy a pocity i zážitky lidské duše a navodit tyto stavy i u svých posluchačů. Nedali se spoutat krunýřem tradičních výkladů Písma, ale hledali hluboký smysl v tajemstvích, která jsou za příběhovým a morálním hávem biblického textu. Tauler ovlivnil svým kázáním i Luthera.

4. Různé typy kázání

Po formální stránce možno ve středověku a ve starověku rozlišovat tři metody zpracování kázání: 1. starocírkevní patristická homilie, 2. kázání tématická a 3. kázání lidové.

a) Homilie

Homilie byla též nazývána "modus antiquissimus", tj. nejstarší způsob zpracování textu. Homilie spočívala v tom, že kazatel vykládal z biblického textu verš za veršem. Staré homilie církevních otců byly pokládány za neproměnitelnou formu kázání po řadu staletí. Ještě i reformátoři, jako Hus, Luther a Kalvín, vycházeli při svých kázáních ze zásad patristických homilií.

b) Kázání tématická

Kázání tématická mají přesnou dispozici všelijak logicky členěnou. Vycházejí spíše z daného tématu. V době středověké scholastiky to byla povětšinou témata dogmatická.

c) Lidová kázání

Lidová kázání pěstovaná hlavně laickými kazateli, tj. mnichů, byla nejoblíbenější. Kazatel po výkladu odpovídal často na otázky posluchačů. Užívalo se při nich alegorického výkladu.

d) Souhrnem

Ize říci, že v předreformační době zůstávalo kázání teologicky podceňeno. Svátostný a ceremoniální život církve byl hodnocen nepoměrně výše nežli kázání. Jenom pozvolna přibývalo hlasů upozorňujících, že kázání má co činit s odpuštěním a spasením, nikoli jen se vzděláváním a napomínáním posluchačů. Byly to však hlasy zatím velmi nesmělé. Takovým hlasem bylo i usnesení pražské synody z roku 1374, podle kterého se slibuje kazateli i posluchači za každé kázání 40 dní odpustků. Ovšem teprve reformátorům bylo dáno, aby nastolili Slovo Boží na výsostné místo, které mu patří, aby nadřadili kázání evangelia nad vysluhování svátostí.

III. Reformace a další vývoj

1. Přehodnocení významu kázání

V době, kdy se rodila reformace, bylo dosti a živě kázáno, ale byla to kázání namnoze deformovaná. Jednak jim chybělo živé evangelium a jednak neměla kázání při bohoslužbách pevného místa- V centru bohoslužeb byla napořád mše s přijímáním, zatímco kázání bylo jen jakýmsi dodatkem a přívěskem. Reformace znamenala zásadní přehodnocení kázání. Slovo Boží a jeho zvěstování se dostalo do centra reformačních bohoslužeb. V husitském programu vyjádřeném 4 pražskými artikuly se na prvním místě požadovalo, "Aby slovo Boží po království českém svobodně a bez překážky od křesťanských kněží bylo zvěstováno a kázáno". Historikové mluví dokonce o tzv. "kazatelské" náladě, panující tehdy v naší vlasti. Sám Jan Hus byl vynikajícím kazatelem (Kaple betlémská, Kozí Hrádek, Krakovec). Ale i reformace německá (Luther) a švýcarská (Zwingli a Kalvín) poznala, že není jiné cesty od Boha k člověku než skrze Slovo, které je jediným a svrchovaným prostředkem v Boží ruce. Toto Slovo se dostává k člověku skrze Písmo a skrze kázání. Proto se v reformaci věnuje kazatelství veliká péče a na kazatele se kladou nejvyšší požadavky. Úkol zvěstovat Boží Slovo je až dodnes v každé generaci protestantských církví úkolem hlavním.

2. Kázání reformátorů

a) Mistr Jan Hus

Mistr Jan Hus byl velikým kazatelem. Jeho kazatelská činnost otevřela zápas o to, zda je církev nadřazena Písmu, či naopak. Sám Hus správně tušil, že Písmo je normou pro učení i život církve, ale zůstal ještě uprostřed tohoto reformačního boje. Teprve Jednota bratrská dobojovala zápas o autoritu Písma nad tradicí do všech exegetických a homiletických důsledků.

Hus kázal povětšinou na perikopy. Lpěl na tradičním výkladu Písma, takže tradice církevního roku u něho stála nad Písmem a textem, který naopak zůstával nedočerpan. Hus vykládal text alegoricky a to formou homilie. Kázání na volné texty se u něj objevovala jen při zvláštních příležitostech veřejných, akademických a státních. To pak byla kázání tématická.

Kázání má podle Husa tyto cíle: 1. Rozum se osvěcuje, 2. Žádost se spravuje, 3. Zlá žádost se uhašuje, 4. Zatvrzení zlosti se ruší, 5. Hřích se pudí, 6. Boží milost se v člověku plodí. Tak tedy na rozdíl od svých předchůdců vidí Hus, že kázání nemá význam jen morální (tj. napomínání), ale též soteriologický (spasitelný). Kázání totiž zachraňuje. Kázáním se zprostředkuje Boží milost. To je zcela nový důraz, který se potom všeobecně projevil i u dalších reformátorů.

Po stránce formální byla Husova kázání lidová, strhující a plná různých ilustrací.

b) Martin Luther

Martin Luther se zabýval kazatelskou činností hlavně prakticky. V roce 1529 kázal třikrát až čtyřikrát týdně a v kazatelské činnosti i vedle akademické dráhy neustal až do své smrti.

Luther se držel při kázání předepsaných perikop. Nedoporučoval kázat na texty subjektivně volené, jak to činivali novokřtěnci. Princip perikop si lutherské církve podržely až podnes, i když během doby byly vytvořeny nové řady perikop. Vedle perikop však Luther používal hlavně ve všedních dnech jako základu svých kázání celých biblických knih. Z tohoto

soustavného vykládání epištoly k Římanům (1515), Galatským (1516) a Židům (1517) se vlastně rodila jeho reformace.

Luther razil zásadu, že Písmo má být vykládáno Písmem. Mnohem radikálněji než Hus nadřadil Písmo tradici církevních otců. Místo studia starých kázání a komentářů věnoval se více studiu původního znění biblických textů. K celému Písmu přistupoval z hlediska christologického. Hledal a objevoval, jak ten či onen verš mluví o Kristu. Kristus má být podle něho středem kázání. Kazatel má vždycky kázat to, "was Christum treibet", tj. to, co nějak zvěstuje Krista. Luther sice kritizuje Origena, starého mistra alegorie, ale nakonec alegorického výkladu používá i sám, když potřebuje dosáhnout možnosti christologického výkladu textu.

Cílem kázání je podle Luthera zvyšování Boží cti a zlepšování lidí. Odmítal legendy v kázání. Nazýval je "Lügenden", tj. vylhanosti. Snažil se, aby kázání bylo, srozumitelné nejprostším posluchačům, ba i dětem. Slabinou jeho kázání byla až křečovitá jednostrannost: zaujatě útočil proti novokřtěncům i proti všem sociálně pokrokovým směrům. Luther si dělal pro svá kázání přesné dispozice, ale vždy se jich nedržel. Kázání přednášel pomalu. Dokázal kázat i velmi krátce.

c) Jan Kalvín

Jan Kalvín v církevní praxi i v kazatelské činnosti nerespektoval církevní rok. V kalvínské reformaci byly hned na počátku, ještě před Kalvínem, zrušeny všechny svátky kromě nedělí. Tento řád Kalvín dodržoval. Bral však zřetel na svátky velikonoční a svatodušní. V tyto dny aspoň v odpoledních kázáních kázal na oddíly vztahující se k těmto svátkům. Jinak kázal povětšinou (jak to už před ním dělal Zwingli) na celé biblické knihy. Novozákonní texty vykládal v neděli, starozákonní ve všední dny. V odpoledních shromážděních kázal na Žalmy. Jinak u něj mělo slovo Písma plnou svobodu. Nebylo poutáno ani církevním rokem, ani jiným plánováním textů.

Kalvín dbal úzkostlivě toho, aby nic nevnášel do textu, co tam nebylo. Kazatel musí mluvit z úst Páně, nesmí nic sám ze sebe vymýšlet. Proto Kalvínova kázání byla přísně biblická. Písmo vykládal Písmem, jak se ostatně stalo v reformaci zásadou. Probíral všechny biblické knihy, a to například i Deuteronomium, kde nevynechal při výkladu ani ceremoniální ustanovení. Jen výkladu knihy Zjevení za svého života nepodal.

Kalvín pracoval s Písmem v jeho původním znění, opíraje se o znalost starých jazyků. Alegorický výklad odmítal radikálněji než Luther. Věnoval se více skutečné exegesi, při níž na druhé straně neváhal použít i výkladů starých církevních otců. Při přípravě kázání zdůrazňoval meditaci, která měla pomoci k tomu, aby text byl zaměřen na potřeby posluchačů. V kázáních se obracel hlavně proti katolickému sakramentalismu a skutkarství. Proto vykládal často smysl večeře Páně a při tom polemizoval s katolickým pojetím. Chtěl své posluchače osvobodit hlavně od falešného chápání mše a od spoléhání se na dobré skutky.

Po stránce formální jsou Kalvínova kázání klasickou reformační homilií. Kalvín postupoval přísně podle textu. Nevnášel do něj žádné téma. Tato tradice v reformovaných církvích vedla posluchače do samostatné četby Písma. K tomu napomáhal i způsob soustavného a postupného výkladu biblických knih, takže touto cestou se vyvíjelo v reformovaných sborech písmáctví.

V Ženevě se kázalo v neděli třikrát, ve všední den jednou (a to v 6 hodin ráno). Kalvínova kázání trvala tři čtvrtě hodiny. Předcházela jim modlitba končící Otčenášem. Modlitba po kázání vyústovala v apoštolské vyznání víry (Věřím v Boha).

3. Jednota bratrská a kazatelské umění

Jednota bratrská vycházela ze základního pojetí, že kázání Slova Božího je prostředkem, jímž se Ježíš Kristus stává středem života církve, aby lidské duše byly vysvobozovány od falešného spoléhání na posvátné úkony. Starým Bratřím bylo proto velmi vážnou otázkou, zda může Duch svatý působit a ukazovat k Ježíši Kristu i tehdy, když káže zlý kněz. Báli se, že zlí kněží "hýbají Písmem, kam chtějí, a dovodí, co chtějí, přidávající Ducha svatého, komuž chtějí". Proto kladli důraz na to, že působení kázání je závislé na kvalifikaci kazatelově. Z toho důvodu Bratřím tolik šlo o to, aby měli dobré kněze. Objevovaly se v těchto názorech sice myšlenky starocírkevní odmítnuté hereze donatismu, ale Bratři věděli i to, že i tehdy, káže-li dobrý kněz, musí být kázání vázáno na Písmo a provázeno působením Ducha svatého.

Lukáš Pražský zavedl do Jednoty bratrské opět kázání na perikopy a na církevní rok. Perikopy však nebyly zavedeny povinně; byly povoleny i výjimky. Přesto však byly perikopy vydávány v Jednotě několikrát. Jednota bratrská se snažila plánovat texty i témata kázání pro celou církev a i oddíly pro soukromou četbu Písma byly vázány na celocírkevní plán. Něco podobného, co činí naše církve vydáváním "Pomůcky". Tím napomáhala Jednota bratrská písmáctví svých údů.

V principu držela Jednota bratrská všeobecnou reformační zásadu výkladu Písma Písmem. Dále též trvala s Lutherem na zásadě christocentričnosti biblické zvěsti. věřila, že celá bible mluví o Kristu. Pomocníkem při vyhledávání christologického smyslu Písma bývala často, jako i mnohdy dříve v dějinách kázání, alegorie. Bratři však dbali na to, aby při alegorickém výkladu Písma nedocházelo k libovůli. Mistrem alegorie v Jednotě bratrské byl hlavně Jan Amos Komenský. Definoval ji jako "jinetaj", když se tomu, co historicky nebo literně povědíno jest, duchovní smysl dává. Rozlišuje však alegorii, která je založena na fantazii, a alegorii, jejímž původcem je Duch svatý.

Bratři při výkladu Písma fundamentalisticky lpěli na úzkém spojení historicity a pravdy. Neznali kategorii tzv. "zvěstného" pojetí biblických příběhů.

Kázání mělo být v Jednotě bratrské vždy obráceno na potřeby posluchačů. Bylo prostředkem vyřizování a uplatňování Boží vůle v životech údů sboru. Proto bývala kázání ne tak dogmatická, jako spíše praktická. Vedla k odhalování hříchů a ke zpovědi. Doporučovalo se používat hodně ilustrací a příkladů. Kromě homilie znali Bratři i tematická kázání. Kladli nemalý důraz i na ušlechtilost mluvy kazatele a na krásu slova. Kázání bývala ani ne půlhodinová. Pouze v neděli bývala delší. V neděli se v bratrských sborech kázalo při všech shromážděních, jichž bylo během dne celkem pět. Kromě toho se kázalo v týdnu ve středu a v pátek, vždy ráno. O starobratrských homiletikách podrobněji informuje práce bratra kazatele J.V.Medka: "Starobratrská homiletika".

4. Ortodoxie a pietističtí kazatelé

Kázání v době poreformační ortodoxie se hlavně v Německu stalo učenou dogmatickou přednáškou. Kazatelna se proměnila v katedru. Začalo se též kázat velmi dlouze, často až dvě hodiny. Z kazatelské činnosti se tak ztrácel život. Zdůrazňovala se více řečnická

vyumělkovanost než pravá údernost Slova. Proto došlo na přelomu mezi 17. a 18. stoletím k novému přehodnocení kázání v hnutí tzv. pietismu.

Hnutí pietistické (probuzenecké) zdůrazňovalo, že každé kázání má zvěstovat celou cestu spasení, aby se i ten, kdo slyšel jenom jedno kázání, mohl obrátit. Důraz na to nejhlavnější, tj. na obrácení, neměl chybět v žádném kázání. Pietističtí kazatelé odmítali dogmatizování z kazatelny. Vyhýbali se též i učené polemice a jakékoliv formálnosti. Podle nich kázání nemělo být učenou přednáškou, ale osobním svědectvím. Svědectvím, které volalo k obrácení a obrácené volalo k víře. *A.H.Francke* kázal s nadšením o slávě Ježíše Krista. Podobně i jiný pietistický kazatel *J.Rambach*. Nejznámějším z těchto kazatelů se stal hrabě *Ludwig von Zinzendorf*, který vroucími slovy poukazoval na moc krve Ježíše Krista. Zinzendorf kázal zcela volně, bez jakékoliv přípravy. Pietističtí kazatelé vesměs opouštěli perikopy a volili si texty volně podle toho, jak byli vedeni Duchem Božím.

5. Od osvícenství do současné doby

Koncem 18. století v době tzv. osvícenství ztrácela kázání mnoha kazatelů hlavně v Německu křesťanský obsah. Docházelo k zploštění a zpovrchnění kázání. Kazatelé se místo náboženským otázkám věnovali v kázáních spíše otázkám praktického života, jako například morálce, otázkám blahobytu a životní úrovně, otázkám sociálním, otázkám správného hospodaření, zemědělství, pěstování různých plodin, včelařství atp. Tématy kázání se stávaly i otázky hygienické, problémy očkování proti neštovicím a různé podobné.

Teprve 19. století znamená oživení kázání a návrat k původnímu účelu. Známý teolog *D.F.Schliermacher* zdůrazňoval, že kázání musí vycházet z biblického textu, z potřeb sboru a z vnitřního života kazatele. Ve stejné době se zrodil směr, který nazýváme biblicismus. ten opět prosazoval výsostné místo biblického textu v kázáních. Známými biblicisty byli *Ludwig Hofacker*, *G.Menken* a zvláště *A.Tholuck*. Biblicisty, kteří kázali tématicky, byli hlavně *K.Gerok*, a *E.Frommel*. Vedle nich a po nich se však objevovala mnohá kázání liberálních kazatelů, která byla orientována velmi často spíše psychologicky a nebo reagovala na aktuální události. Boží přímé a živé oslovení se v těchto kázáních namnoze ztrácelo.

Toto přímé Boží oslovení začala objevovat až teologie doby po první světové válce, nazvaná teologie dialektická, neboli teologie Božího Slova. Představiteli tohoto směru byli hlavně *Karel Barth*, dále *Emil Brunner*, *Friedrich Gogarten* a profesor praktické teologie *Eduard Thurneysen*. Podobným směrem jako tato dialektická teologie se u nás ubíral známý učitel několika teologických generací *Josef L. Hromádka*, který sice prošel školením liberální teologie, ale pustil se pak směrem teologie Božího Slova. Navazoval v tom na známého kazatele reformovaného sboru na Hrubé Lhotě, *Jana Karafiáta*, který na přelomu 20. století představoval biblicistický směr kázání u nás na Moravě.

Dialektická teologie objevila opět tajemství a zázrak zvěsti Písma, která je zvěstí z druhého břehu, odkud sám Bůh oslovuje člověka. Této dialektické teologii se vlastně celá praktická teologie proměňuje na homiletiku. I při vyučování, i při pastýřské péči a při jakékoliv jiné praktické činnosti ve sboru se má vlastně vždycky kázat Slovo Boží. Tak dostává kázání přední místo v životě církve. Žel, většina kázání těchto dialektických teologů byla příliš učená a odborná. Šlo jim více o preciznost výrazu než o srozumitelné a živé podání biblické zvěsti. Tak se i tato teologie Slova Božího dostala do zajetí lidského "slova". Nedokázala se též vyvarovat dogmatizování z kazatelny.

Je však třeba zmínit ještě jeden pozoruhodný kazatelský směr, který vznikl v druhé polovině 19. století. Jsou to kázání evangelizační. Kladla si za cíl volání lidí k Pánu Ježíši Kristu jako ke Spasiteli hříšníků a vybízela k rozhodnutí. Tento druh kázání se zrodil nejdříve ve světě anglosaském a v Americe. Má svého nejvýznačnějšího představitele ve známém anglickém kazateli, jímž není nikdo jiný než *Ch.H. Spurgeon*. Spurgeon, zvaný též "král kazatelů" je mistrem ilustrace, řečnického umění a myšlenkové jasnosti a srozumitelnosti. Jeho kázání využívají kladných prvků homilie, ale jsou obyčejně mistrně logicky členěná.

Evangelizační kázání se stalo jedním z nosných pilířů probuzeneckých hnutí. Bylo používáno většinou kazatelů naší Církve bratrské (dřívější Svobodné církve reformované a Jednoty česko-bratrské). Nejvýznačnějším představitelem tohoto typu kázání je v současné době známý americký evangelista *Dr. Billy Graham*.

IV. Závěr

Jak kázat dnes? Kazatelé by si měli být na prvním místě vědomi toho, že mají povinnost uplatňovat výsostnou autoritu Písma svatého v životě církve. Pečlivou exegesi, vycházející pokud možno z původních textů nebo aspoň ze srovnávání více překladů, by si měli zjišťovat, která a jaká je vlastní zvěst Písma a tu by pak měli plně a přesvědčivě kázat. To ukazuje k tomu, že klasická homilie, tj. postupný výklad textu, verše za veršem, věty za větou, má i dnes plné právo v kazatelské praxi. Nebylo bez zajímavosti, že dialektičtí teologové (K.Barth, E.Thurneysen) odmítali tématická kázání vůbec. Ovšem na druhé straně odpoutání kazatelny od praktického života vede ke sterilitě kázání. Proto je potřebí kázat sice zvěst Písma, ale mít při tom na mysli a na zřeteli i posluchače, jimž kážeme. Kazatelna má být blízko posluchačům. Blízko nejen v tom, že zvěstované slovo se dotýká problémů, jimiž věřící žijí, ale i v tom, že se kazatel bude vyjadřovat srozumitelnou řečí, aby posluchači, a to i ti, kdo nemají náboženskou výchovu, rozuměli. tento moment chtěla zdůraznit skupina našich teologů mluvících o tzv. civilní interpretaci. Kazatel má mluvit civilně, ne řečí církevní. Má umět hledat nová slova pro starou biblickou zvěst. Neznamena to však, že by měl opouštět základní biblické termíny, jako je "hřích", "odpuštění", "věčný život", atp. Bez nich se ani moderní kazatel evangelia neobejde.

Kazatel má mít kontakt s posluchači. Má s nimi přímo hovořit. Na některých místech se pokoušeli kazatelé klást posluchačům případně i otázky. To nemálo oživilo kázání. Jinde zase zkoušeli kázat tak, že dva kazatelé na kazatelně přednesli kázání formou vzájemného rozhovoru. To zkoušeli i ve švédské svobodné církvi. Též i moderní evangelisté káží velmi osobně.

Budeme s Janem Amosem Komenským hledat nové cesty, které by vedly k prohloubení setkání kazatele a posluchačů při kázání, ale především umožnily setkání Boží s hříšníkem, který slyší Boží volání. To je ovšem mimo možnost kazatelského umění. Tu lze jenom prosit o vanutí Ducha svatého a prosit za ně. Veni Spiritus sanctus!

V. Literatura

M. Schian: Grundriss der Praktischen Theologie, 1921
H.Faber: Geschichte der Predigt (RGG, 1930)

Adolf von Harnack: Origenes (RGG, 1930)

J.B.Jeschke: nauka o kázání

J.Smolík: Kázání v reformaci

J.Smolík: Současné pokusy o interpretaci evangelia, 1968